

tí, tak k procvičování umožňujícímu lepší porozumění a efektivitu učení. Širší záběru autorů a omezenost rozsahu zřejmě způsobila, že poněkud menší pozornost je věnována problematice vztahu práva a morálky a jiným neprávním systémům norem uplatňovaným ve společnosti a také přirozenému právu, které nabývá na významu právě v současnosti. Vhodným by bylo širší rozvedení souvislostí mezinárodního práva soukromého se zřetelem na členství ČR v EU. Na druhé straně je velice přínosná kapitola obsahující schematický popis anglosaského právního systému, který začíná do tradiční evropské koncepce práva pronikat.

Tyto menší nedostatky se ovšem na kvalitě a hodnotě učebnice nijak neprojeví a spíše mohou studenta inspirovat k dalšímu bádání v publikacích uvedených v seznamu pramenů.

Vydání této nové učební pomůcky je třeba jen přivítat a hodnotit ji velice kladně.

J. TUZA

* Masarykova univerzita, Brno 2004, 106 s.
+ 1 CD-ROM

**Brázdil, R.,
Dobrovolný, P., Štekl, J.,
Kotyza, O., Valášek, H.,
Jež, J.:
History of Weather and
Climate in the Czech
Lands VI: Strong Winds***

Z tiskány Masarykovy univerzity v Brně vyšlo již šesté pokračování volně publikační řady věnované historii počasí a podnebí v českých zemích. Vyjma prvního dílu z roku 1995, které spatřilo světlo světa v zahraničí, všechny ostatní zajímavé díly nesou vydavatelskou pečeť Masarykovy univerzity. Zatímco v předchozích dílech byl pojednáván fenomén počasí a podnebí v letech 1000-1500 (I.), problematika nejstarších denních pozorování (II.), denních záznamů v 16. st. (III.), vztahu počasí a místního hospodářství v Lounech v 15.-17. st. (IV.) a při-

strojových měření na Moravě koncem 18. st. (V.), nyní se autorský kolektiv, v němž má především stále místo prof. Rudolf Brázdil z Geografického ústavu Přírodovědecké fakulty MU, zaměřil na atraktivní problematiku vichřic a obecně silných větrů. Tento jev ostatně poutá pozornost nejen odborné veřejnosti od nejstarších dob, a to samozřejmě nejen v českých zemích. Doposud však u nás chyběla publikace, která by se této otázce věnovala napříč psanou českou historií a dávala ji do souvislostí s povětrnostní situací obecně v širším (evropském) kontextu.

Nejnovější práci autoři rozdělili do devíti kapitol. V úvodní části zdůrazňují ekonomický, environmentální a humánní aspekt problematiky. Jen v posledním půlstoletí vichřice hrály v lidském společenském podobnou negativní roli jako zemětřesení, záplavy či sumárně další přírodní katastrofy. Dokonce v úhrnu pojistných škod nemají ve světě konkurenci a nepochybně patří mezi nejčtetnější škodlivé přírodní procesy, které postihují lidskou společnost.

Terminologické a definiční stránce publikace je věnována druhá kapitola, kde autoři uvádějí klasifikace „silných“ větrů. Na základě využití Beaufortovy stupnice (12 dílně) již do skupiny silných větrů patří polovina, tedy větry 7.-12. stupně síly – od „prudkého větru“ po hurikán, resp. orkán.

Třetí kapitola se zabývá dosavadními poznatky o výskytu silných větrů v ČR a v Evropě. Tento fenomén vždy poutal pozornost veřejnosti, včetně odborné, a tak se podařilo nahromadit množství pozorování za poměrně dlouhé období u nás, v Evropě i v zámoří.

Jak vypadají záznamy prvních měření od nás, se v podrobnostech čtenář dozví ve čtvrté kapitole. Není bez zajímavosti, že první přístrojová měření byla u nás prováděna již před známými pozorováními v pražském Klementinu od roku 1752. K prvním systematickým patří měření v Zákupcích už v letech 1719-20. Moravská měření naproti tomu se datují teprve od roku 1771 v Telči. V každém případě vítr byl od počátku předmětem pečlivých záznamů, jak co se týče směru, tak i síly. Zájemci se zde dozvědí také zajímavosti z oblasti vývoje potřebných při-

strojů, terminologie a klasifikace, včetně zpracování výsledků měření charakteristik větru v období 1961-1990 na několika meteorologických stanicích sítě ČHMÚ.

Pátá kapitola nastiňuje vztah mezi výskytem silných větrů a synoptickými situacemi. Je zřejmé, že tyto jevy jsou intenzivně vázány na přechody front, a tedy na cyklonální situace. Uvnitř vzduchových mas vzniká silných větrů daleko méně, a ty pak zpravidla souvisejí s konvekčními pohyby vzduchu (a bouřkovou činností). Na 29 případech a mapách jsou demonstrovány typické případy tlakového a teplotního pole nad střední Evropou, které vedly k výskytu silných větrů.

Stručný přehled hlavních informačních zdrojů s historickými záznamy o silných větrech a metodologii jejich zpracování nabízí kapitola šestá. Následující sedmá kapitola pak podává chronologický přehled známých případů vichřic, které postihly české země. Orkánů zřejmě bylo v českých dějinách početně, a tak se první záznamy objevují již v nejstarších kronikách v 10. století. Renesance přinesla do problematiky cílený zájem a systematický přístup. Od 16. století jsou tak k dispozici vcelku solidní zápisy o jevech v ovzduší, chování větru a s ním spojených efektů, a také o škodách. Doslovné citace kronik (v češtině, němčině a latině s anglickým překladem) a komentáře k nim tvoří nejobjemnější část celé publikace. Není nezajímavé si také všimnout slohu, který tehdejší pozorovatelé či zapisovatelé používali, aby svým záznamům dodali potřebné dramatickosti.

Osmá kapitola poskytuje interpretované a systemizované údaje o silných větrech, jak je autorský tým získal rozбором záznamů všeho druhu. K dispozici bylo celkem na 2400 záznamů, až na pár výjimek jsou všechny z druhého tisíciletí. Na kartogramech jsou pak pro každé století představena místa a údaje o četnosti záznamů pro 16. až 20. století. Sloupcové grafy po jednotlivých letech (1500-1999) poskytují četnosti těchto jevů v teplém i chladném ročním období a roku jako celku. Výsledky všestranné klimatologické analýzy dokumentují ohromné množství vykonané analytické práce. Autoři se pokusili dát získané výsledky do souvis-

lostí s tlakovými a teplotními charakteristikami v evropském měřítku a odvodili celou řadu zákonitostí. Pro zajímavost: na západní cyklonální situace a pozici nízkého tlaku nad naším územím se váže téměř čtvrtina případů silných větrů.

Ve velmi zajímavé a obsáhlé práci se autoři nevyhnuli drobným chybám, které však představují jen píhy krásy. Kartografové by jim asi neschválili číselná označení izolinií „vzhůru nohama“ ve většině map. Naopak geografové zatím marně hledají prostorovou analýzu získaných poznatků. Už jen mapy s četnostmi výskytu silných větrů inspiroují nikoliv jen a pouze k regionálnímu popisu shluků, nýbrž také ke hledání korelací mezi charakterem či konfigurací reliéfu, typem krajinných jednotek, charakterem využívání území a nakonec také i s hustotou sídel a zalidnění. Lze oprávněně předpokládat, že kde je obyvatel a sídel málo, málo bude i záznamů, což ostatně autoři naznačují. Čili zřejmě by se našly i souvislosti mezi množstvím záznamů a obyvatelstvem, mezi výskytem jevů a místním charakterem prostředí, které nepochybně usměrňuje zákonitosti širšího, tedy evropského rámce. Třeba mají autoři toto téma teprve v záloze a výsledky se objeví v dohledné době.

Práci uzavírá neobyčejně bohatý seznam informačních pramenů a literatury, který dokumentuje, jakým množstvím a spektrem podkladů se autoři museli „prokousat“. Čtenářům však nabízejí unikátně ucelený přehled o přírodním jevu, který se může dotýkat vlastně každého z nás. Z tohoto hlediska je snad na závadu, že dílo vychází v angličtině, a nikoliv v češtině (s případným obsáhlým anglickým či jiným cizojazyčným abstraktem), takže ne každý bude mít skutečně možnost si v tomto záslužném díle se zájmem počíst.

J. KOLEJKA

* Masaryk University, Brno 2004, 378 s.